

Het verhaal van de broers van Leeuwen

Goudse Oorlogsgevangenen

Serie: Tachtig jaar na de bevrijding krijgen Goudse oorlogsgeschiedenissen een stem. In de vijfdelige serie artikelen Goudse Oorlogsgevangenen staan brieven centraal van inwoners die tijdens de Tweede Wereldoorlog gevangen zaten. De serie is een coproductie van RTV Gouwestad, de Goudse Post en EDGH.nl, in samenwerking met historicus Peter Beukema.

Meer dan een serie artikelen

De serie verschijnt wekelijks in Het Kontakt - Goudse Post. In de vijfdelige podcastserie Goudse Oorlogsgevangenen, gemaakt door RTV Gouwestad en EditieGroeneHart.nl, staan vijf andere brieven centraal. In de eerste week is dat het verhaal van Willem Knecht. De podcast is vanaf 1 april wekelijks te beluisteren via Spotify, via de app van Het Kontakt - Goudse Post en te zien op RTV Gouwestad en EDGH.nl. De afleveringen zijn direct te beluisteren via de QR-code.

Hester Hage

Gouda, juni 1945. In handgeschreven brief blikken twee Goudse broers Jan en Teunis van Leeuwen, terug op hun gevangenschap tijdens de bezettingsjaren. Ze schreven hun verhaal op afzonderlijke vellen, maar beide verhalen beginnen vrijwel identiek. Pas aan het einde, vlak voor hun vrijlating, scheiden hun wegen.

“Ik ben vanaf de capitulatie van Nederland fel gekant tegen de Duitsers en alles wat daarmee in verband stond,” schrijft Jan, op dat moment afwerker in een aardefabriek. Zijn broer Teunis werkt als aardegieter. “Hoewel ik geen ingewijde ben in de politiek, kan ik geen heil zien in de schoonklinkende leuze van het nationaalsocialisme. Ik meen dat het een Nederlandse plicht is mij zoveel mogelijk tegen dat regime te verzetten, al zou het ook met offers gepaard gaan.”

Niet zonder gevolgen

Het verzet tegen de bezetter blijft niet zonder gevolgen. Op 27 december 1943 worden de broers in alle vroegte van hun bed gelicht in hun woning aan de Groeneweg. Teunis is dan 20 jaar oud, Jan is drie dagen daarvoor 19 jaar oud geworden. De aanklacht is het verspreiden van het illegale blad *Ons Volk*.

Jan ontkent alles, maar houdt het onder zware mishandeling van de Goudse politiekapitein Schadee niet vol. “De kapitein begint mij te slaan en te trappen, dat meer dan precont was. Ik houd voet bij stuk, maar uiteindelijk heb ik bekend omdat er zoveel bezwarend materiaal en getuigen tegen mij zijn.” Teunis beschrijft minder geweld: “Ik werd evenwel zeer ruw door deze kapitein behandeld. Doch, omdat ik bekende, werd ik niet door hem geslagen of getrapt.”

Hard ontvangst

Beiden komen terecht bij de Sicherheitsdienst in Rotterdam. De ontvangst daar is hard. “Die mof zegt tegen mij: ben je alweer hier? Je weet zeker weer niets,” schrijft Jan. “Gelijk krijg ik een geweldige klap.”

Na een korte detentie op het Haagse Veer en bij de rivierpolitie, waar ze met vele anderen in een cel zitten, lijkt de situatie tijdelijk wat draaglijker. Ze kunnen zich er naar eigen zeggen “aardig vermaken”. Het eten is redelijk en de Rode Kruispakketten vormen een welkome aanvulling. Maar het is stilte voor de storm.

Niet zuinig met de stok

Op 15 februari 1944 volgt de overplaatsing naar concentratiekamp Amersfoort. Daar valt het masker van menselijkheid af. “Als het kleden niet vlug genoeg gaat, dan moet het maar in de sneeuw gebeuren,” beschrijft Jan in zijn brief. “Met de stok zijn ze daar heel niet zuinig.” Dat staat ook in de brief van Teunis.

Het dagelijks leven in het kamp wordt gekarakteriseerd door vernedering, honger en uitputting. Er hoeft niet gewerkt te worden, maar de gevangenen moeten urenlang exerceren onder toezicht van bewakers. “Bij een poging om even te rusten, is de stok weer het aangewezen middel om je weer aan het lopen te brengen,” schrijven de broers.

Extra papkost

De geestelijke en fysieke uitputting eist zijn tol. Jan wordt ziek en wordt opgenomen in de ziekenzaal. “We krijgen daar extra papkost en ook de medegevangenen zorgen goed voor mij,” noteert hij. Na ongeveer vijf maanden in Amersfoort worden de broers overgeplaatst naar de strafgevangenis aan het Wolfenplein in Utrecht.

Brieven lopen uiteen

Vanaf dat moment lopen de brieven van de broers uiteen. Jan belandt op de jeugdafdeling van de derde ring en zit daar weer samen met anderen. “We kunnen met een lepel de deur openmaken en vrij rondlopen op de verdieping zonder opgemerkt te worden,” schrijft hij, blij met dat beetje vrijheid. De bewaking is minder streng en het lukt hen soms ‘s nachts eten te stelen van de dienstdoende wachmeesters. “Wat een welkome aanvulling is bij ons eten,” voegt hij eraan toe.

Het werk in de gevangenis bestaat uit het demonteren van vliegtuigen. Elk onderdeel moet nauwkeurig worden gesorteerd. „De oberwachtmeester die toezicht houdt, is geen slechte bewaker,” schrijft hij. “Hij zorgt nog al eens voor extra eten en dat is iets wat een gevangene bezig houdt.”

Uitzicht op vrijheid

Ondertussen begint het juridische proces te lopen. Beide broers krijgen op 9 maart 1945 hun zaak voor het Obergericht. De eis: anderhalf jaar gevangenisstraf. De uitspraak: een jaar. Daarmee komt er uitzicht op vrijheid.

Teunis van Leeuwen.

FOTO: SAMH

Jan van Leeuwen.

FOTO: SAMH

“Na de uitspraak kan ik op 10 maart met mijn broer vertrekken en gaan we, na zowat vijftien maanden te hebben gezeten, weer naar Gouda,” sluit Jan zijn brief af.

De laatste weken van Teunis verlopen iets anders. Hij zit in cel 108, op ring B2 van de Utrechtse gevangenis, met drie man. “In de zomerdagen is het knap benauwd,” schrijft hij. Over het werk of de bewakers zegt hij weinig. Zijn toon is soberder. Maar ook hij eindigt met de terugkeer: “Zoodoende kan ik op 10 maart naar huis en vertrek ik met mijn broer naar Gouda.”

Eerste pagina verslag J van Leeuwen

FOTO: SAMH

NAAM (bloklett.):	VAN LEEUWEN
Voorn.:	Jan
Geb. datering te:	Gouda
Nationaliteit:	Ned.
Beroep:	afwerker aardewerkfabriek
Woonplaats:	Gouda
Nader adres:	Groeneweg 60
Arr. No.:	5207 710 ook:
In bewaring voor:	A. P. Kruisen
Ingesloten op:	16-12-1943
Vertrokken op:	20-12-1943
Naar:	Amstelpoort
Reden van aanhouding:	
Bijzonderheden:	
Aanschriftadres:	4.6.
Geschreven per:	

Formulieren van opname en ontslag, 1943 GEMEENTEPOLITIE ROTTERDAM FOTO: ARCHIEF VAN DE